

DRITËRO AGOLLI: NĚKDO TŘETÍ

z albánštiny přeložila Hana Tomková

Agolli hojně píše prózu a poezii, reagující na nové podněty, a přes svou dřívější angažovanost je v Albánii stále uznáván a patří k nejčtenějším autorům. Jeho sbírka povídek *Zhurma e erërave të dikurshme* (Šumění někdejších větrů, 1964) byla zakázána v období příklonu Albánie k Číně, protože autor byl obviněn ze sovětského revizionismu. Z této sbírky je vybrána také naše povídka *Někdo třetí* (Një i tretë, 1964).

Mému příteli Shabanu Hadërimu¹

Hodili ho na cementovou podlahu tmavého ateliéru. Sochař a já jsme ho pomohli přistrčit ke stěně, protože jinak by tam nebylo k hnutí.

„To je ten ořech, o kterém jsme mluvili,“ řekl jeden z nich a prohlížel si jeho kmen.

„Byly tam dva ořechy,“ poznamenal sochař, „uřízli jste ten, který byl v příkopu?“

„Ne, vzali jsme ten na břehu potoka,“ odpověděl vesničan.

„Aha!“ přikývl sochař a odhodil cigaretu na podlahu, pak vstrčil ruku do kapsy a vytáhl peněženku.

„Tři tisíce,“ řekl a podal jednomu z nich svazek pětistovkových bankovek.

V ateliéru jsme zůstali sami, sochař, já a kmen ořechu.

„Pěkný ořech,“ prohodil, okopáváje ho špičkou boty.

„Bude dost starý,“ odhadoval jsem a počítal letokruhy od středu ke kraji řezu.

Začalo se stmívat a my jsme nechali kmen o samotě, protože bylo na čase zajít na sklenku rakije do klubu spisovatelů.

Druhý den ráno sochař otevřel dveře ateliéru. V místnosti byl cítit ořech a byl tam těžký vzduch.

„Oxid uhličitý! Jako by uvnitř spalo nějaké zvíře,“ řekl sochař a otevřel velké okno. Potom se obrátil ke mně: „My dva asi nedokážeme ten kmen postavit. Co kdybychom někoho zavolali, aby nám pomohl?“

Ateliér nebyl naštěstí daleko od ulice a brzy nám přišli na pomoc dva kolemjdoucí. Kmen jsme postavili. Byl silný, zdravý a čistý.

Teď už zbývalo jen, aby sochař vzal do ruky sekeru a začal s osekáváním. Nebyl ale ještě rozhodnutý. Na stojanech měl dva modely: jeden byla busta dítěte a druhý hlava horníka.

Zadíval se na bustu dítěte na umazaném stojanu a rukou se opřel o kmen.

„Co říkáš, znalče umění,“ oslovil mě žertem jako vždy, „z toho dřeva bude asi lepší malé dítě.“

Pokrčil jsem rameny.

„Jestli dostaneme nějaký honorář, koupíme za něj jiný kmen, aby nepřišel zkrátka ani horník,“ řekl a poklepal dlaní na model hlavy horníka.

V ateliéru zazvučela sekera a na cementovou podlahu začaly padat odštěpky dřeva. Lélaty všude a pokryly celou místnost. Nebavilo mě poslouchat rány sekerou, a tak jsem se rozhodl, že přítele nechám pracovat a odejdu. Zdálo se mi ostatně,

¹ Shaban Hadëri (1928–2010), albánský sochař, pozn. překl.

že i on se snadno obejde bez mých neužitečných pohledů na kmen stromu, na dopadající sekeru a na jeho silnou ruku dřevorubce. Otevřel jsem dveře a vyšel ven. On si toho vůbec nevšiml.

Setkali jsme se po třech čtyřech týdnech. Bylo vidět, že je nervózní, protože vraštil obočí a rychle pohyboval prsty s klouby kulatými jako ořechy.

„Dítě začalo mluvit!“ řekl jsem.

„Brzy to bude,“ přikývl. „Přijdeš se na ně podívat?“

„Zaplatíme kávu a můžeme jít,“ souhlasil jsem ochotně.

U dveří ateliéru si hrály děti. Dvě z nich se rozběhly sochaři na proti.

„Půjdem s tebou, půjdem s tebou a ukážeš nám sochy,“ křičely, zatím co on se jich snažil nějak zbavit.

„Pojďte k nám na kávu!“ zvala ho žena v dřevácích, která vedla za ruku malého chlapce a kroutila při chůzi hýžděmi.

„Až někdy jindy, děkuji!“

Přišli jsme do ateliéru.

Přede mnou už nestál kmen, bylo to něco docela jiného, co začalo nabírat tvary lidské postavy, postavy dítěte.

„Tak co ty na to, znalče umění?“ dloubl mne loktem sochař.

„Zatím se nebudu vyjadřovat,“ odpověděl jsem, „ale ptáče se už začalo dobývat ze skořápký.“

„He-he!“ uchechtl se a vzal do ruky dláto. Už to nebyly první těžké úderý sekerou, ale lehké opatrné poklepy dřevěným kladivem na ocelové dláto.

„Dnes dělám čelo dítěte,“ řekl a zvedl kladivo. Po úderu na čelo dítěte se objevila černá skvrnka. Sochař po ní udiveně hrábl nehtem.

„Červ?“ zeptal se spíš sám sebe než mne. Přistoupil jsem blíž a přešel jsem po ní prstem.

„Co teď s tím! Zrovna na čele,“ stýskal si sochař.

Uhodil ještě jednou dlátem. Pořád tam byla stejná shnilá dírka. Sochař zbledl. Udeřil ještě jednou. Dláto narazilo na něco tvrdého a sklouzlo stranou do čokoládově hnědého dřeva.

„Bah,“ řekl sochař. Otvor byl teď velký a uvnitř byl vidět kousek kovu. Sochař tam zarazil dláto a na cementové podlaze něco zazvonilo. Sehnul se a vzal to do ruky.

„Kulka!“

„Kulka?“ zeptal jsem se a popošel jsem blíž.

Chvíli jsme před bustou s proděravělým čelem mlčeli. Zdálo se, že i hlavy bust a dalších modelů, které stály na stojanu nebo v koutech ateliéru, se na nás dívaly s chladným mlčením.

„Kulka z pušky,“ poznamenal sochař po chvílce ticha a přehodil si ji z jedné dlaně do druhé. Vydechl přitom, snad aby odfoukl malé rezavě hnědé drobký, které mu zůstaly v ruce.

„Možná je to kulka ze samopalů,“ odhadoval jsem, protože se mi zdála krátká a tlustá.

Ucítil jsem, že mě něco pálí na prstě, a teprve v tu chvíli jsem si uvědomil, že jsem zapomněl odhodit nedopalek cigarety.

„Čert aby se v tom vyznal!“ řekl jsem nakonec a chtěl jsem to pustit z hlavy.

Albánský prozaik a básník Dritëro Agolli se narodil v roce 1931 ve vesnici Menkulas v jižní Albánii. Po studiích na Filozofické fakultě leningradské univerzity v tehdejší Sovětském svazu pracoval 15 let v hlavním albánském deníku *Zëri i Popullit* (Hlas lidu). V letech 1973–1992 byl předsedou Albánského svazu spisovatelů a umělců a po 30 let i poslancem. Jeho literární počátky sahají do roku 1958, kdy začal vydávat své první verše, které se vyznačovaly otevřeností, nedeklarativností (na rozdíl od řady jeho předchůdců) a formální propracovaností. Přibližně od poloviny 60. let se věnoval i próze. Jeho tvorba v období totality nesla nezbytné znaky konformity; takové byly např. i dva jeho první romány s partyzánskou tematikou, *Komisari Memo* (Komisař Memo, 1970) a *Njeriu me top* (Člověk s dělem, 1975). Naprostým průlomem ale byl román *Shkëlqimi dhe rënia e shokut Zylo* (Sláva a pád soudruha Zyla, 1973), nelitostná satira na neschopné komunistické funkcionáře. Cenzura nechala román projít (i autor zůstal nepostížen), protože v něm neviděla výsměch celému zřízení, ale pouze kritiku jedné konkrétní osoby s tzv. liberálními názory.

„Kulka ze samopalu to nemůže být,“ pokračoval ale v úvahách sochař, „protože by neměla dost síly, aby vnikla tak hluboko do ořechu. A pak, i kdyby to byla, musela by vedle ní být ještě další. Tahle je z německé pušky. Podívej se, jak má roztráštěnou špičku! Kulčám z německých pušek se obvykle roztráštěla špička, když narazily do stromu...“

Sochař mi ukázal kulku zblízka. Měla roztráštěnou špičku. Byla těžká a rezavá. Byla jako všechny ty děsivé vzpomínky, které spí v paměti jakoby zrezivělé. Člověk se je snaží ze všech sil zahnat, když mu vyvstanou v mysli, přikrýt je znovu jejich dřívější rzí a zahalit je věčným tichem a zapomenutím.

„Může to tak být. Ale jak se u čerta dostala do ořechu?“ řekl jsem.

Sochař si odkašlal. Viděl jsem, že mu není do řeči a že s odpovědí nějak váhá. Možná ho trápilo, že ten kousek kovu s roztráštěnou špičkou mu znesnadňuje práci se sochou.

„Jak se tam dostala?“ opakoval mou otázku. „Není těžké si to představit. Na březích potoků Němci obvykle stříleli podezřelé nebo zajatce.“

Kulka ležela pořád na sochařově drsné dlani. „Prolétla masem a prorazila kmen ořechu!“ Přemýšlel jsem a díval se na roztráštěnou špičku.

„Nedá se ale také vyloučit, že za ořechem někdo bojoval a chránil se za jeho kmenem,“ namítl jsem.

Sochař sevřel prsty a ukryl v nich kulku.

„To není možné,“ řekl, „protože ořech stál na okraji potoka a on se za ním nemohl ukrýt.“

Před mýma očima se mezi hlavami soch a modelů v ateliéru náhle vynořila hlava onoho neznámého, který se pohyboval u potoka, mlčenlivý a bledý. On tam chodil. Kdo on? Ten, který možná šel vstříc své smrti před hlavní pušky, ale možná se také bránil v boji.

Sochař otevřel pěst a na dlani se opět objevila kulka s roztráštěnou špičkou.

Do ateliéru teď vstoupil on celý, byla tam celá jeho postava, v šatech roztrhaných od toho, jak se plazil po zemi, plných prachu a bláta. Byl tam on, ořech, potok, kulka...

Ten kousek kovu vnesl neklid a napětí do celého ateliéru: do kmene stromu, do soch, do modelů, do náčrtů, do sochaře i do mne. Stáli jsme jeden proti druhému a slyšeli jsme jenom jeho a svůj dech. Vytáhli jsme cigaretu. Škrtli jsme sirkou. V ateliéru se vznesl do vzduchu modravý dým. Člověk, jehož tělem prošla německá kulka, se skryl za hlavami soch. Dlaň mého přítele tížila kulka, vyrýpnutá sochařským dlátem. V čele hlavy dítěte se černala díra. Dláto, kladivo a sekera ležely odhozeny na dlouhém umazaném stojanu. Sáhl jsem do otvoru a sebral drobek dřeva. Zmáčkl jsem ho palcem. Byl shnilý. U nehtu mi zůstala hnědá skvrna.

„Ano, ano, u potoka stříleli lidi!“ řekl s povzdechem sochař.

A znovu do ateliéru vstoupil on, znovu jsme se dívali na jeho hlavu, která se pohybovala vedle mlčících a chladných soch. Chvíli jsme se dívali na kulku, chvíli na proděravělé čelo, chvíli na něho...

„Co budeme dělat? Začneme tesat?“ Štouchl jsem loktem sochaře a nohou zašlápl oharek cigarety na cementové podlaze.

„Co jsi říkal?“ zeptal se sochař, aniž na mne pohlédl. Vypadal nepřítomně, jako by jeho mysl bloudila daleko za čtyřmi stěnami ateliéru.

„Máme zdržení! Budeš tesat?“ vybídl jsem ho znovu.

Podíval se na mne tak trochu s údivem, jako by chtěl říci: Uvědomuješ si, o co tu jde, nebo jsi úplně zbedněný? Za chvíli odpověděl:

„Ne! Potřebujeme jiný strom! Ta rána je hluboká a velká.“

A kulku, vyrýpnutou dlátem, těžkou a zrezivělou, odhodil na stojan. Nezazvonila, zakutálela se do mezery mezi dvěma prkny a tam zůstala.